

которые ведут борьбу с незаконной продажей и куплей зерна и муки на рынке” [11, 45-46].

„Сталінські кати, кровопивці заборонили голодуючим привозити хліб із Західної України. Вони наказали своїм енкаведівським опричникам відбирати від голодуючих мізерні кілограми випрошеної бараболі чи квасолі. Вони, нарешті, цілком закрили весною 1947 р. (саме в розпал голодомору. – Авт.) доступ в Західну Україну”, – писали українські повстанці у листівці „Брати голодуючі!” [6, 59].

Так, саме „бандерівці”, – підкреслював відомий історик В.І. Сергійчук, – як у нас зневажливо дехто називає українців із західного регіону, – подали допомогу східнякам” [12, 202].

Ясно й чітко бачимо, що в масштабах 1932–1933 рр. народна трагедія у повоєнній Україні не повторилася тільки тому, що рятувницею виступила Західна Україна, селяни-одноосібники плодами своєї праці поділилися зі своїми голодуючими братами з Великої України.

Таким чином, розправитися голодом-геноцидом з українським народом не дозволили імперській владі воїни УПА і селяни Західної України своєю широчердечною допомогою голодуючим братам-землякам. Західна Україна стала у повоєнні роки рятувницею, спасінням і українців, і людей інших національностей від голодної смерті. І це – незабутньо.

1. Юрчук В. Тоталітаризм і голод в Україні у 1946–1947 рр. // Голод 1946–1947 рр. в Україні: причини і наслідки. Міжнародна наукова конференція. – К.–Нью-Йорк: Видавництво М.П. Коць, 1998; Хоменко В. 3 війни – в голод // Там само та інші роботи
2. Історія України: нове бачення: У 2 т. – К. – 1996. – Т. 2.
3. Киричук Юрій. Історія УПА. – Тернопіль, 1991.
4. Пінчук Степан. По той бік голоду // Голод 1946–1947 років в Україні: причини й наслідки. Міжнар.наук.конф., Київ, 27 травня 1997 р.: Матеріали. – 1998.
5. Білас І. Голокост на Україні в 1946–1947 роках. Особливості діяльності карального апарату // Науковий збірник Українського Вільного Університету. Ювілейне видання з приводу 70-ліття УВУ. – Мюнхен. – 1992.
6. Портрет темряви: Свідчення, документи і матеріали у двох книгах. Книга перша. – К.–Нью Йорк, 1999.
7. Свідчення В.Г. Садовського. – З архіву автора.
8. Народна газета. – 1997. – № 32.
9. Архів Асоціації дослідників голодоморів в Україні: Колекція документів.
10. Національне примирення чи конфронтація? Збірник документів: –К.: 1999.
11. ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 23. – Спр. 3940.
12. Шульга І.Г. Людомор на Поділлі. – К., 1993.

Н.В. Горло

ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО ЗАБУДОВИ СІЛ ТА ЖИТЛОВОГО БУДІВНИЦТВА У ЗОНІ ВОДОСХОВИЩ ДНІПРОВСЬКОГО ГІДРОКАСКАДУ: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ (50-70-ті рр. ХХ ст.)

Спорудження Дніпровського гідрокаскаду протягом 50–70-х рр. ХХ ст. супроводжувалося появою комплексу економічних, соціальних, екологічних та інших проблем, які на сучасному етапі вимагають детального вивчення та вирішення. Нині вони постають у центрі уваги представників різних

наук. За роки спорудження об’єктів гідрокаскаду було затоплено багато сіл, була проведена грандіозна кампанія переселення. Цей процес супроводжувався руйнуванням традиційних поселенських структур українського села. Зокрема, вказані питання з’ясував С.М. Тимченко, який назвав поселенську структуру одним із важливих елементів суспільного виробництва, бо від якості розселення залежать працездатність і продуктивність праці виробників, зростання суспільного багатства, сприятливі умови життєдіяльності всього населення [1, 140]. Однак історики, досліджуючи проблему переселення, залишають поза увагою зміни у поселенських структурах села, фіксуючи погляд на труднощах переселення. На думку П.П. Панченка і В.А. Шмарчук, умови переселення на Каховському водосховищі були дискримінаційними і економічно невігідними для населення, а у густозаселеному регіоні руйнації піддавалися економічні та господарські зв’язки територій [2, 330]. С.С. Падалка звернув увагу на зменшення кількості сіл [3, 116]. Загалом невивченими залишилися питання про особливості нової забудови придніпровських сіл та основні вимоги, що висувалися до житлового будівництва. Певною мірою ці проблеми знайшли відображення тільки в історико-етнографічній розвідці Г.Ю. Стельмаха (1964 р.) [4] та статті архітектора В. Моравського (1974 р.) [5]. З огляду на це автор статті ставить за мету розкрити особливості забудови населених пунктів у різні періоди будівництва гідрокаскаду та підходи до житлового будівництва, що загалом доповнить картину переселення. Об’єкт вивчення – водосховище Дніпровського гідрокаскаду, предмет – основні підходи до забудови сіл та житлового будівництва.

Дані про кількість затоплених сіл є суперечливими. На думку В. Кредо, водосховища затопили більше 3 тис. сіл [6]. Потребувалося розширити старі села чи збудувати нові. Села у зоні дніпровських водосховищ можна розділити на три типи: 1) повністю нові; 2) реконструйовані з частковим виходом на вільні території; 3) села із забудовою в межах старих сіл [5, 18].

Першочерговими були роботи, що стосувалися планування зони впливу водосховищ, нових сіл або районів, у межах яких відбувалося доприселення. У зв’язку з цим важлива роль відводилася Управлінню у справах сільського і колгоспного будівництва при Раді Міністрів УРСР, яке відповідало за розробку плану переселення, складання і винесення в натуру проектів планування сіл, підготовку кадрів колгоспного будівництва, організацію спецбудтрестів і контор [7, 36]. За його дорученням проектний інститут „Діпросільбуд” Міністерства сільського господарства УРСР складав план-схему населених пунктів і розробляв кошторис будівництва. До виконання проектних робіт були залучені облпроекти.

За архітектурно-планувальною організацією виділяють три групи сіл: 1) перша половина 50-х років (Каховське водосховище); 2) друга половина 50-х років (Кременчуцьке і Дніпродзержинське водосховища); 3) 60 – початок 70-х років (Київське і Канівське водосховища). Від першого до третього періоду характерне поступове збільшення щільності населення в селах за рахунок зменшення величини присадибних ділянок. Так, у селі Дудчани Херсонської області (Каховська ГЕС) щільність населення складала 10,5 чол./га, а розмір присадибних ділянок – 0,25-0,55 га; у селі Худяки Черкаської області (Кременчуцька ГЕС) щільність населення – 12,9 чол./га при розмірі присадибних ділянок 0,25 га; в селах Козаровичі, Трипілья Київської області (Київська ГЕС) щільність

населення у порівнянні з населенням зони Каховського водосховища зростає майже у 2,5 рази і склала 22,8-23,9 чол./га при розмірі присадибних ділянок 0,08-0,10 га. Внаслідок переселення ряд існуючих сіл, розташованих поза зоною затоплення, значно збільшився за рахунок переселенців. Кількість населення кожного незатопленого придніпровського села зростає з 100-1500 до 1500-6000 чоловік [5, 18].

У сільській місцевості місця під нові населені пункти вибирала комісія у складі голови землевлаштувальної експедиції, районного зоотехніка, санітарного інспектора, архітекторів проектних організацій, парторга колгоспу, голови колгоспу, завідувачих фермами, агронома [8, 87]. Проекти планування і забудови нових сіл розглядали і схвалювали на загальних зборах колгоспів, після чого їх затверджували райвиконкоми. Земельні ділянки під забудову виділялися з вільного фонду колгоспних земель. Проблема з наділенням землею виникла на Кременчуцькому водосховищі, де в окремих колгоспах вільних земель було мало, переселенцям давали лише по 0,25 га. Управління Справами Ради Міністрів УРСР роз'яснило, що наділяти землею треба в тих же обсягах, що і до переселення. Якщо вільного земельного фонду не було, то дозволялося виділяти площі з громадських земель колгоспу [9, 46, 47]. Однак значно зменшилися городи у переселенців на Київському водосховищі: 40-60 соток до затоплення і 8 соток – після [10].

У 60-х роках ХХ ст. будівництво проводилося під значним впливом теорії про ліквідацію відмінностей між містом і селом. У зв'язку з цим відбувалося скорочення земельних ділянок. У селі Леськи планувалося організувати територію як громадські двори, де приквартирні ділянки матимуть всього по 0,03 га. Відповідно, що будинки планувалися двоповерхові і вищі [4, 219]. У селі Домоткань Дніпропетровської області садиби були нарізані за рахунок скорочення існуючих. Планувалося, що ділянки виділять за межами забудови, а коли потреба у присадибних ділянках відпаде, їх засадять фруктовими деревами і озеленити [4, 217].

Велику увагу проектні організації приділяли покращенню архітектурно-планувальної структури прибережних сіл. Помітний поступовий перехід до більш раціонального використання природних умов місцевості. На Каховському водосховищі виявилось чимало недоліків у плануванні населених пунктів. Через брак досвіду були недостатньо вивчені процеси берегообвалення, тому деякі будинки спорудили в аварійній зоні, а згодом розпочалося їхнє руйнування. Села були розтягнуті і не компактні, що вимагало подовження інженерних комунікацій. Наприклад, село Золота Балка Херсонської області пролягло вздовж водосховища на 3,7 км [5, 20]. Приклади невдалого планування сіл навів О.П. Довженко: село Мала Каховка збудоване фактично без центру, витягнулося у три однакові вулиці, а у селі Покровське будинки збудували занадто близько один до одного, внаслідок чого присадибні ділянки виявилися витягнутими у довжину. Його неприємно вразила математично точна забудова, за якої будинки поставлені у ряд як по нитці, що надало їм відчуття казенщини: „Це „нововведення” – вистроювати нові будинки в струнку – йде, очевидно, від спрощеного розуміння критики старого українського села з його найчастіше вузькими, кривими вулицями, вуличками, що виникли стихійно, без будь-якого видимого планування” [11, 14]. Він слушно наголосив, що у нових селах прямі широкі вулиці мають сполучатися з ламаними і неширокими провулками. Приклад раціонального

влаштування громадського центру спостерігаємо у селі Горностаївка, де його розмістили з виходом до Каховського водосховища [12, 25].

Проте й надалі в деяких селах без врахування місцевих природних умов (мальовничі схили, водойми) проектні організації застосовували квартальну систему планування. При цьому збереглася велика ширина вулиць, а поділ житлового сектора на дрібні квартали по 15 – 25 садіб ще більше подовжив вуличну мережу. У селі Худяки Черкаської області її довжина сягнула 29 км. З точки зору архітектури, неправильно були розташовані громадські споруди культурних центрів, які не об'єднувалися в один центр, а виявилися досить розсіяними та віддаленими від окраїн. У селі Леськи Черкаської області культурний центр взагалі не виділявся [5, 20]. Планування населених пунктів покращилося на Київському та Канівському водосховищах. Села вирізнялися компактністю і раціональним використанням природних умов. Так, село Козаровичі Київської області розташоване безпосередньо біля водосховища. Основою його композиції стала головна вулиця і бульвар, до яких примикали другорядні вулиці. Вважалося добрим архітектурним рішенням, якщо громадський центр був звернений до акваторії водосховища [5, 19].

Поява водосховищ викликала транспортні проблеми. Яри та балки, що утворювалися під час затоплення, розділяли села та ускладнювали сполучення. На Каховському водосховищі село Осокорівка Нововоронцовського району Херсонської області виявилось відрізане від „великої землі”, внаслідок чого 27 дітей не могли відвідувати школу. Взимку, за відсутності мосту, кілька чоловік намагалися перейти по льоду і втопилися [13, 29, 30]. В окремих селах об'їзди становили до 25 км, але спорудження переправ не було передбачене в кошторисі гідровузла [14, 10, 11].

Перенесення і будівництво на нових місцях житлових будинків та інших споруд здійснювалося силами переселенців. За відсутності механізованих робіт знести старий будинок було дуже важко. На це звернув увагу І. Кравець: „Переселенці витрачають багато зусиль, щоб знести старі будівлі і розрівняти місце на старих подвір'ях. Поки вони цього не зроблять, їм не видають компенсацію. І тут потрібна механізація” [15].

Однією з вимог було зведення будинків за типовими проектами, що забезпечувало уніфікацію будівництва. Діпросільбуд за період 1946–1952 рр. випустив 296 типових проектів тваринницьких, виробничих будівель, житлових будинків, культурно-побутових приміщень. З 1949 по 1952 роки розробили ще 88 проектів. У 50-х роках застосовували 161 проект, у тому числі 56 – тваринницьких ферм, 33 – виробничо-господарських будівель, 30 – житлових, 33 – культурно-побутових, 9 – адмінбудинків [16, 20]. Для пільгових категорій переселенців Діпросільбуд пропонував стандартні будинки розміром 6 x 8 м і 5 x 8 м [17, 160]. За дотриманням проектів здійснювався авторський нагляд, який полягав у контролі над будівництвом із метою покращення якості і зниження його вартості [17, 161].

Значним гальмом у процесі житлового будівництва було погане забезпечення будівельними матеріалами. У селі Нова Михайлівка Херсонської області (Каховська ГЕС) переселенці з сіл Михайлівка, Леонтіївка, Анастасівка збудували гарні кам'яні будинки під черепицею і шифером, провели електрику, радіо, а підлога у кімнатах була земляною. Переселенець І. Іващенко писав: „Уявляєте собі добре

обставлені кімнати з земляною підлогою? Переселенці у змозі настелити дерев'яну підлогу, але не можуть дістати матеріалів, бо в наше село їх завозять дуже мало” [18].

Відділи сільського і колгоспного будівництва організували у колгоспах будівельні бригади. Іноді правління колгоспів не бажало організувати такі бригади, а виділяли 25-30 теслів, столярів, каменярів для допомоги переселенцям та давали їм право самим домовлятися про будівництво. Через це у Іркліівському, Золотоніському, Черкаському районах були випадки, коли за перший день будівництва переселенці платили 1 тис. крб, за другий – 1,5-2 тис., за третій – 2 тис. Як наслідок, у деяких колгоспників не вистачало грошей навіть на фундамент [19, 85, 86]. На Каховському водосховищі з боку будівельних відділів районних управлінь сільського господарства і заготівель технічна допомога будівельникам не надавалася, внаслідок чого мали місце випадки порушення технічних умов будівництва, наприклад, зовнішні стіни мали відхилення від вертикалі [20, 144].

Найбільш болючим питанням стало водопостачання, яке було покладене на Головне управління водного господарства при Раді Міністрів УРСР. Проекти складав проектний інститут „Укрдіпрокомунбуд”. Невирішеність проблеми водопостачання ставила під загрозу переселення. Люди не хотіли переселятися у вже готові будинки, якщо до них не підвели воду. Начальник Каховської землевпорядної експедиції М. Башенков слушно зауважив, що „на підвізній воді будувати дуже важко” [21, 210].

Оскільки не існувало надійних методів прогнозування переробки берегів та рівня підтоплення, то нові населені пункти споруджували далеко від водосховища і на більш високих відмітках. На Каховському водосховищі мало місце будівництво у степу за 8-10 км без необхідних джерел водозабезпечення [2, 330]. Парадоксальність ситуації полягала у тому, що без води залишалися мешканці придніпровських сіл. Депутат від Великоолександрівського виборчого округу № 366 О. Гончар писав, що у такому стані опинилися села Козацьке, Качкарівка Бериславського району, Дудчани Нововоронцовського району. Водопостачанням займалися кілька організацій, але роботи велися мляво. Автор зробив висновок: „Почувається, що справа знеосіблена, ніхто за неї як слід не відповідає” [22, 112]. На Кременчуцькому водосховищі воду привозили за 15-25 км. Зазначалося, що „колгоспи і колгоспники проявляють сумнів у можливості влаштування водопостачання в нових населених пунктах, що є дезорганізуючим фактором у ході переселення колгоспників на нові місця” [23, 15].

Нові населені пункти прагнули зробити впорядкованими та благоустроєними. На нараді начальників обласних управлінь сільського і колгоспного будівництва 23 вересня 1950 року заступник голови Ради Міністрів УРСР В.В. Мацкевич зауважив: „В зв'язку з Каховкою буде ряд селищ, залитих водою, так що треба серйозно подумати про те, як правильно створити крупні села. Зараз є такі можливості створити прототиби тих міст-сіл, через які можна заглянути в майбутнє, тому треба особливо подумати над цією проблемою” [24, 118]. З одного боку, заміна старих хат-мазанок просторими будинками викликала схвальні відгуки. Так, село Ленінське (Каховська ГЕС) було зовсім новим. Непідробним є захоплення сучасника: „Все тут нове – починаючи від назви і кінчаючи загальним видом

добре впорядкованого колгоспного містечка” [25]. Іншої думки дотримувався О.П. Довженко: „Перенести хати із зони затоплення під гору і накрити їх замість соломи і комишу шифером – це дуже багато, але це далеко не все... Чому ж багато нових жител колгоспників так одноманітні, архітектурно бідні та непоказні? Справа тут не тільки у вартості і будматеріалах. Ні, справа тут в іншому. Складається таке враження, що архітектурна громадськість не брала в їх створенні серйозної участі і колгоспники вирішують питання свого нового благоустрою так, як вміють, як вчили їх батьки і діди. Сільбуд обмежився надсиланням їм креслень і типових схем” [11, 15].

Окремі з сіл повинні були стати показовими. На Кременчуцькому водосховищі в Кіровоградській області було заплановане будівництво показового села на базі об'єднання колгоспів ім. Хрущова (с. Подорожне), ім. Чапаєва (м. Новогеоргіївськ), ім. 15-річчя ВЛКСМ (с. Пеньківка) [26, 67]. Згідно з постановою ЦК КПУ і Ради Міністрів УРСР від 19 грудня 1964 р. „Про заходи по здійсненню планомірної перебудови сіл Української РСР” протягом 1965–1970 рр. було збудовано 15 експериментально-показових сіл. Тут перевірялися нові прийоми планування населених пунктів та розроблені архітекторами проекти будинків [27, 97, 98]. Серед експериментальних було село Циблі, яке зводили спеціально для переселенців з сіл Циблі, В'юнище та Козинці Переяслав-Хмельницького району Київської області (Канівська ГЕС). Планували збудувати 25 двоповерхових двоквартирних житлових будинків, 600 індивідуальних одноповерхових, для пільговиків – 40 одноповерхових двоквартирних будинків [28, 29, 30]. Однак якість робіт виявилася вкрай низькою, архітектурний вигляд будинків не відповідав усім вимогам [29, 205]. Для жителів с. Козаровичі (Київська ГЕС) запланували збудувати експериментально-показове село відповідно до вимог раціональної архітектури як селище міського типу з 2-4-поверховими будинками [30, 3].

У багатьох селах намагалися здійснити електрифікацію, радіофікацію, телефонізацію громадських споруд, заасфальтувати вулиці, проте хід робіт був незадовільним, тому переселенці виїжджали в інші райони України. На Канівському водосховищі з сіл В'юнище, Циблі і Козинці виїхало за межі району багато людей, незважаючи на те, що для них будували нове показове село. Місцеве керівництво зазначало: „В майбутньому забезпечити рентабельне господарство неможливо: техніка стоїть без механізаторів, а тваринництво – без тваринників” [28, 62].

Житлове будівництво для пільгових категорій теж супроводжувалося багатьма труднощами. Якість робіт, проведених будівельними трестами, була низькою. У нових будинках у Черкаській області протікали дахи, промокали стіни, відставала штукатурка. У будинках було холодно, бо покороблені двері не зачинялися, з вікон дуло. Місцеві органи влади, познайомившись з умовами життя, порадили переселенцям самим усувати недоліки [31, 31, 32].

Планування будинків для пільговиків покращилося у 60-х роках. Для переселенців на Київському водосховищі запроєктували двоквартирні житлові будинки з однокімнатними та двокімнатними квартирами [32, 130]. Для переселенців на Канівському водосховищі по Київській області було заплановано збудувати 65 двоквартирних житлових будинків – в с. Циблі, с. Бабачиха Переяслав-Хмельницького району, с. Галавурів Бориспільського району, с. Трипілля Обухівського району [33, 242].

Отже, протягом періоду спорудження водосховищ Дніпровського гідрокаскаду внаслідок затоплення давніх сіл значною мірою були зруйновані традиційні поселенські структури українського села. Натомість з'явилися нові села, чітко розплановані, з уніфікованими будинками. Проте цей процес знаменувався втратою самобутності українського села. Будівництво на нових місцях мало багато недоліків, що значно утруднювало життя переселенців. Дана проблема потребує подальших досліджень, зокрема, особливостей господарського влаштування переселенців у південних областях України, пільгових категорій населення та ряд інших питань.

1. Тимченко С.М. *Українське село: проблеми етносоціальних змін. 1959–1989: Монографія.* – Запоріжжя: ЗДУ, 1995.
2. Панченко П.П., Шмарчук В.А. *Аграрна історія України: Підручник. – 2-е вид., випр. і доп.* – К.: Товариство „Знання”, КОО, 2000.
3. Падалка С.С. *Українське село в контексті тоталітарної держави (60-80-ті рр. ХХ ст.).* – К., 2003.
4. Стельмах Г.Ю. *Історичний розвиток сільських поселень на Україні: Історико-етнографічне дослідження.* – К.: Наукова думка, 1964.
5. Моравський В. *Формирование планировочной структуры сёл в зоне днепровских водохранилищ // Строительство и архитектура.* – 1974. – № 5.
6. Кредо В. *Дніпровський каскад ГЕС загрожує Європі? // Зелений світ.* – 1996. – № 1 (січень).
7. *Центральний державний архів вищих органів влади і управління України (далі – ЦДАВО України).* – Ф. 2. – Оп. 8. – Спр. 8893.
8. *Державний архів Дніпропетровської області.* – Ф. 4523. – Оп. 1. – Спр. 153.
9. *ЦДАВО України.* – Ф. 2. – Оп. 9. – Спр. 4465.
10. Ковальчук Л. *Киевское море: там, где сейчас лежит радиоактивный ил, прежде было 52 села // Сегодня.* – 2002. – № 65 (25 марта).
11. Довженко А. *Мы строим села будущего // Молодой колхозник.* – 1955. – № 2.
12. *Державний архів Херсонської області (далі – ДАХО).* – Ф. Р-198. – Оп. 1. – Спр. 79.
13. *ЦДАВО України.* – Ф. 2. – Оп. 9. – Спр. 1884.
14. *ЦДАВО України.* – Ф. 2. – Оп. 9. – Спр. 3170.
15. Кравець И. *Что тормозит переселение из чаши Кременчугского моря // Колхозное село.* – 1958. – № 51 (11 марта).
16. *ЦДАВО України.* – Ф. 2. – Оп. 8. – Спр. 4953.
17. *ЦДАВО України.* – Ф. 2. – Оп. 9. – Спр. 1885.
18. Иващенко И. *А как же быть с полом? // Колхозное село.* – 1958. – № 10 (14 января).
19. *ЦДАВО України.* – Ф. 2. – Оп. 9. – Спр. 1920.
20. *ДАХО.* – Ф. Р-1979. – Оп. 5. – Спр. 276.
21. *Центральний державний архів громадських об'єднань України (далі – ЦДАГО України).* – Ф. 1. – Оп. 79. – Спр. 244.
22. *ДАХО.* – Ф. Р-1979. – Оп. 6. – Спр. 259.
23. *ЦДАВО України.* – Ф. 2. – Оп. 9. – Спр. 1888.
24. *ЦДАВО України.* – Ф. 2. – Оп. 8. – Спр. 101.
25. Барвінок І. *До нових берегів // Зоря.* – 1954. – 7 вересня (№ 179).
26. *ЦДАВО України.* – Ф. 2. – Оп. 9. – Спр. 1887.
27. Кривчик Г.Г. *Українське село під владою номенклатури (60-80-ті рр. ХХ ст.).* – Дніпропетровськ: Видавництво Дніпропетровського університету, 2001.
28. *ЦДАВО України.* – Ф. 2. – Оп. 13. – Спр. 1384.
29. *Державний архів Київської області (далі – ДАКО).* – Ф. 880. – Оп. 12. – Спр. 1151.
30. *ЦДАГО України.* – Ф. 1. – Оп. 31. – Спр. 1859.
31. *ЦДАВО України.* – Ф. 2. – Оп. 9. – Спр. 7430.
32. *ДАКО.* – Ф. 880. – Оп. 12. – Спр. 717.
33. *ДАКО.* – Ф. 880. – Оп. 12. – Спр. 2113.

О.В.Заболотна

ПРОБЛЕМА КАДРОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА У ЗВ'ЯЗКУ ЗІ ЗМІЦНЕННЯМ МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНОЇ БАЗИ СЕЛА (60-ТІ РОКИ ХХ СТОЛІТТЯ)

У 60-х роках ХХ століття загострилася проблема кадрового забезпечення сільського господарства, пов'язана із зміцненням матеріально-технічної бази виробництва, активним використанням досягнень науки і техніки в розвитку аграрної сфери, посиленням вимог до організації та керівництва галуззю, переходом її на індустріальну основу, збільшенням відповідальності спеціалістів за стан справ у колгоспах і радгоспах. У зв'язку з цим владою постійно приділялася увага у підготовці спеціалістів для сільськогосподарського виробництва. Багато із них, ентузіастів своєї справи зробили значний внесок у зміцнення та модернізацію матеріально-технічної бази села в період, що досліджується.

Проблема кадрового забезпечення сільського господарства завжди викликала інтерес у дослідників. Так, загальні питання цієї теми знайшли своє відображення у працях О. Нікілева [1], П. Панченка [2], В. Горака [3], П. Овчаренка [4], О. Зернової [5]. Чимало важливих аспектів висвітлено у підручниках із історії Української РСР [6; 7], історії селянства Української РСР [8], історії радянського селянства і колгоспного будівництва в СРСР [9]. Незважаючи на значну кількість досліджень, що стосуються кадрового забезпечення сільського господарства в зв'язку із зміцненням матеріально-технічної бази села в 60-ті роки ХХ століття, багато із них з'ясовують ці питання крізь призму комуністичної ідеології, залишаючи без уваги сюжети вдосконалення професійно-кваліфікаційної структури кадрів. У середині 90-х років минулого століття з'явилися публікації під редакцією Б. Лановика [10; 11], у яких деякою мірою змінилися суб'єктивні уявлення минулого з цієї теми, хоча кадрове забезпечення продовжує вивчатися у загальному контексті розвитку аграрного виробництва, як і у праці П. Панченка, В. Шинкарука [12].

Актуальність обраної теми, на наш погляд, обумовлена необхідністю вивчення кадрового забезпечення сільського господарства в зв'язку із зміцненням його матеріально-технічної бази в 60-ті роки ХХ століття, що є важливим компонентом цілісності історії аграрного розвитку України. Автор статті ставить за мету з'ясувати вплив модернізації та зміцнення матеріально-технічної бази аграрного виробництва на зміну та вдосконалення професійно-кваліфікаційної структури кадрів у період, що досліджується. Об'єктом дослідження є кадрове забезпечення села в 60-ті роки ХХ ст., а предметом – професійно-кваліфікаційна структура кадрів цього періоду.

Зміцнення матеріально-технічної бази колгоспного-радгоспного виробництва нерозривно пов'язане з формуванням і вдосконаленням структури кадрів масових професій, ростом їхньої загальної і професійної підготовки [12, 256]. Збільшення виробництва та удосконалення техніки для сільського господарства вимагало підготовки кваліфікованих кадрів для її експлуатації. Господарства мали велику потребу в майстрах з ремонту і технічного обслуговування тракторів, сільськогосподарських машин, устаткування тваринницьких ферм і комплексів, водіях автомашин.